PRŮVODCE ODBORNÝM PRAKTICKÝM VZDĚLÁVÁNÍM V SOCIÁLNÍ PRÁCI

NAVAZUJÍCÍ MAGISTERSKÉ STUDIUM

SPECIALIZACE SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU

Monika Chrenková
Hana Drábková Sobková
Alena Šarochová

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA

Ostrava 2019

Monika Chrenková
Hana Drábková Sobková
Alena Šarochová

Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci

navazující magisterské studium, specializace Sociální práce s rodinou

Fakulta sociálních studií
Ostravská univerzita
2019

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Tento text vznikl v rámci projektu:
Jsme Ostravská = moderní, inspirativní a atraktivní místo pro kvalitní studium
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
Registrační číslo: CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_015/0002436
Řešitel: Ostravská univerzita

Dokument navazuje na publikaci Kahánkové a kol. (2012).

Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci - navazující magisterské studium, specializace Sociální práce s rodinou

Autorský kolektiv: Mgr. Monika Chrenková, Ph.D.
Mgr. Hana Drábková Sobková, Ph.D.
Mgr. Šarochová Alena

Recenzentka: Mgr. Věra Malík Holasová, Ph.D.

Editorka: Mgr. Šárka Dořičáková, Ph.D.

© Monika Chrenková, Hana Drábková Sobková, Alena Šarochová
© Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií, 2019
ISBN 978-80-7599-113-3

Obsah

PŘEDMLUVA A PODĚKOVÁNÍ 4

ÚVOD 5

1 SYSTÉM ODBORNÉHO PRAKTICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ 6

1.1 Odborná praxe 6
1.1.1 Formy odborné praxe: průběžná odborná praxe 7
1.2 Seminář k odborné praxi 11

2 SUBJEKTY ODBORNÉHO PRAKTICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ 14

2.1 Vysoká škola 14
2.1.1 Garanti 15
2.1.2 Administrátor odborného praktického vzdělávání 15
2.1.3 Vyučující předmětů 16
2.1.4 Supervizor odborných praxí 16
2.2 Místo výkonu odborné praxe 16
2.2.1. Zástupce organizace 17
2.1.1 Mentor 17
2.3 Student 18

3 FÁZE ODBORNÉ PRAXE 19

3.1 Příprava před vstupem na odbornou praxi 19
3.1.1 Postup pro dohodnutí odborné praxe 19
3.2 Zahájení odborné praxe 20
3.2.1 Plán odborné praxe a individuální cíl 21
3.3 Průběh odborné praxe 23
3.3.1 Doložení a reflexe splněných úkolů (Plánu odborné praxe) 24
3.3.2 Dokumenty odborného praktického vzdělávání 24
3.3.3 Náročné situace na odborné praxi 25
3.4 Ukončení odborné praxe 26
3.4.1 Reflexe k odborné praxi 26
3.4.2 Podmínky k udělení zápočtů 27

4 PRÁVNÍ ASPEKTY ODBORNÉ PRAXE 28

4.1 Povinná mlčenlivost a ochrana osobních údajů 28
4.2 Odpovědnost za škodu vzniklou v rámci odborné praxe 29

SEZNAM POUŽITÝCH A DOPORUČENÝCH ZDROJŮ 32

SEZNAM PŘÍLOH 33

PŘEDMLUVA A PODĚKOVÁNÍ

Dokument svým vznikem navazuje na *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci: pro studující* (Kahánková a kol., 2012) tak, aby korespondoval s nově koncipovaným navazujícím magisterským studijním programem ***Sociální práce, specializace Sociální práce s rodinou***. Poskytuje na jednom místě veškeré potřebné informace o odborném praktickém vzdělávání pro studenty, jejich mentory a vyučující. Aby byl dokument interaktivní a umožňoval změny v návaznosti na vznikající potřeby, bude k dispozici v elektronické podobě[1].

Fakulta sociálních studií udržuje dlouholetou spolupráci s desítkami odborných pracovišť nejen na Ostravsku, ale v rámci celé ČR a také v zahraničí. Tato spolupráce má formu výkonu odborných praxí studentů na pracovištích, spolupráce s organizacemi na výzkumných projektech a dalších činnostech, účasti na konferencích a workshopech a zapojení odborníků z praxe do výukového procesu.

Při vzniku přepracované verze, která obsahuje množství nového textu, byli do procesu její tvorby zapojeni kromě akademiků také odborníci z praxe, a to zejména za účelem zlepšení praktické využitelnosti dokumentu. Za jejich podnětné připomínky a spolupráci děkuji, jmenovitě spoluautorkám textu Haně Drábkové Sobkové a Aleně Šarochové.

Monika Chrenková
červen 2019

[1] Průvodce je k dispozici na webu odborného praktického vzdělávání.

Úvod

Studijní opora *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci – navazující magisterské studium, specializace Sociální práce s rodinou* (dále jen „Průvodce“) je určena studentům navazujícího magisterského studijního programu Sociální práce, specializace Sociální práce s rodinou, jejich mentorům ze zařízení, kde vykonávají odborné praxe, a vyučujícím předmětů odborná praxe, seminář k odborné praxi a supervize odborných praxí. Dokument systematicky provází všechny tři strany systémem odborného praktického vzdělávání. Pomáhá jim strukturovat práci a připravovat studenty na výkon povolání.

Průvodce je členěn do čtyř stěžejních kapitol obsahujících podkapitoly specifikující ony stěžejní kapitoly. Od vymezení systému odborného praktického vzdělávání v rámci navazujícího magisterského studijního programu Sociální práce se specializací Sociální práce s rodinou se čtenář postupně seznamuje s hlavními aktéry participujícími v systému odborného praktického vzdělávání, s jednotlivými fázemi odborné praxe a v neposlední řadě s právními aspekty odborné praxe.

Pro větší přehlednost a zjednodušení textu bude využíváno generické maskulinum. Jedná se o neutrální využívání mužského rodu, který označuje jak muže, tak ženy. Osoby, na které jsou cíleny intervence sociální práce, budou označovány pojmem „klient“, byť je toto označení v zahraniční literatuře stále více nahrazováno pojmem „uživatel“. „Uživatel“ je v české sociální práci typicky spojen se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Studenti však často realizují odborné praxe i v jiných zařízeních než jen v sociálních službách. Pojem „klient“ je tak zde využíván z hlediska jeho širšího rozměru.

1 SYSTÉM ODBORNÉHO PRAKTICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Odborné praktické vzdělávání je součástí přípravy budoucích sociálních pracovníků. Student si v jeho rámci kontinuálně a systematicky osvojuje a prohlubuje kompetence (znalosti a dovednosti) potřebné pro výkon povolání. Systém odborného praktického vzdělávání je postaven na **třech pilířích**: ***odborné praxi, semináři k odborné praxi*** a na ***supervizi odborné praxe***.

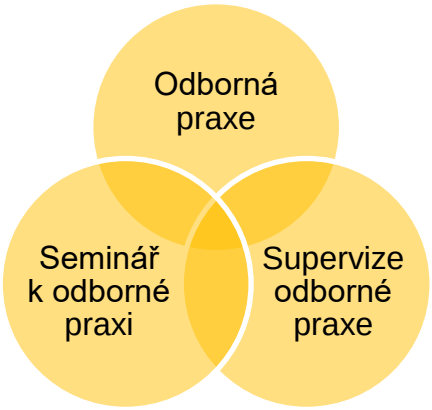

1.1 Odborná praxe

Odborná praxe se řadí mezi povinné předměty. Student ji realizuje ve státních či nestátních organizacích (***místech výkonu odborné praxe***), v nichž je vykonávána sociální práce. Cílem odborné praxe je nabýt zkušenosti s výkonem sociální práce; získat, umět použít a dále rozvíjet kompetence potřebné pro výkon povolání sociálního pracovníka; budovat profesní identitu; a umět propojovat teoretické znalosti s praxí, dále teoretické znalosti reflektovat ve spojitosti s praxí za předpokladu kritického myšlení studenta.

V průběhu navazujícího magisterského studijního programu *Sociální práce, specializace Sociální práce s rodinou* student vykonává jednu odbornou praxi o délce 104 hodin za semestr (konkrétně se jedná o zimní semestr 2. ročníku).

Odbornou praxi lze realizovat v České republice i v zahraničí.

Základními podmínkami při výběru místa praxe jsou **existující pozice sociálního pracovníka**, **sociální práce s cílovou skupinou rodin s dětmi / dětí** a **naplnění úkolů plynoucích z Plánu odborné praxe.**

Místa výkonu odborné praxe jsou dále specifikovaná v podkapitole **1.1.2.,** Plán odborné praxe je obsahem **podkapitoly 3.2.1.** a **přílohy č. 2.**

Tip pro studenta kombinovaného studia: *Pokud je vás v ročníku více, kteří jste zaměstnaní na pozici sociálního pracovníka, prodiskutujte spolu možnost se v rámci praxe na pracovištích prostřídat. Usnadní vám to proces vyhledávání a dojednávání praxe, získáte příležitost se vzájemně obohatit, inspirovat a navázat nové kontakty napříč zařízeními.*

Odbornou praxi student vykonává pod vedením ***mentora,*** což je zpravidla zkušený sociální pracovník daného zařízení, který provází studenta po celou dobu jeho praxe. Student v rámci odborné praxe plní svůj **individuální cíl, úkoly** zadané v Plánu odborné praxe, případně další úkoly dle pokynů mentora. Na praxi se rovněž očekává **vlastní iniciativa** studenta. Odborná praxe je reflektována prostřednictvím ***semináře k odborné praxi*** a prostřednictvím ***supervize praxí***.
Před nástupem na první praxi student absolvuje **školení** BOZP, požární ochrany a právních aspektů praxe, které organizuje FSS OU. Bez tohoto školení není možné nastoupit na praxi.
Některá zařízení mohou požadovat vlastní školení – je třeba se před nástupem na praxi informovat.

1.1.1 Formy odborné praxe: průběžná odborná praxe

Odborná praxe je realizována jako průběžná odborná praxe.

Průběžná odborná praxe

- Realizována v rozsahu 8 vyučovacích hodin za každý výukový týden semestru.
- K realizaci jsou studentům ve vyučovacím týdnu vyčleněny pátky. Po dohodě s mentorem student může vykonávat praxi i v jiné dny, včetně víkendů. Výkon odborné praxe však nesmí zasahovat do rozvrhu jiných studijních předmětů.
- V rámci jednoho týdne si student může rozvolnit požadovaný počet hodin praxe do dvou dnů (po dohodě s mentorem).
- *Např.: 4 vyučovací hodiny v pondělí a 4 vyučovací hodiny v pátek, což studentovi umožní účastnit se rozličných aktivit na pracovišti.*

Nahrazování hodin

Připadne-li na pátek, který má student vyčleněn k realizaci průběžné praxe, **státní svátek**, student nemá povinnost si praxi nahrazovat. Vznikne-li studentovi absence z důvodu **nemoci**, má povinnost si praxi nahradit.

Místo výkonu odborných praxí

K **nalezení vhodného místa pro výkon odborné praxe** lze využít:

- databázi organizací FSS OU,
- konzultace s administrátorem odborného praktického vzdělávání,
- konzultace s ostatními studenty,
- registr poskytovatelů sociálních služeb MPSV,
- elektronický nebo tištěný katalog sociálních služeb (příslušného města),
- webové stránky příslušných organizací, obcí, krajských úřadů, ministerstev.

Jak již bylo uvedeno výše, základními podmínkami realizace odborné průběžné praxe jsou:

- **existující pozice sociálního pracovníka,**
- **sociální práce s cílovou skupinou rodin s dětmi / dětí,**
- **naplnění úkolů plynoucích z Plánu odborné praxe.**

Při výběru místa výkonu praxe musí student zvážit stanovené podmínky.

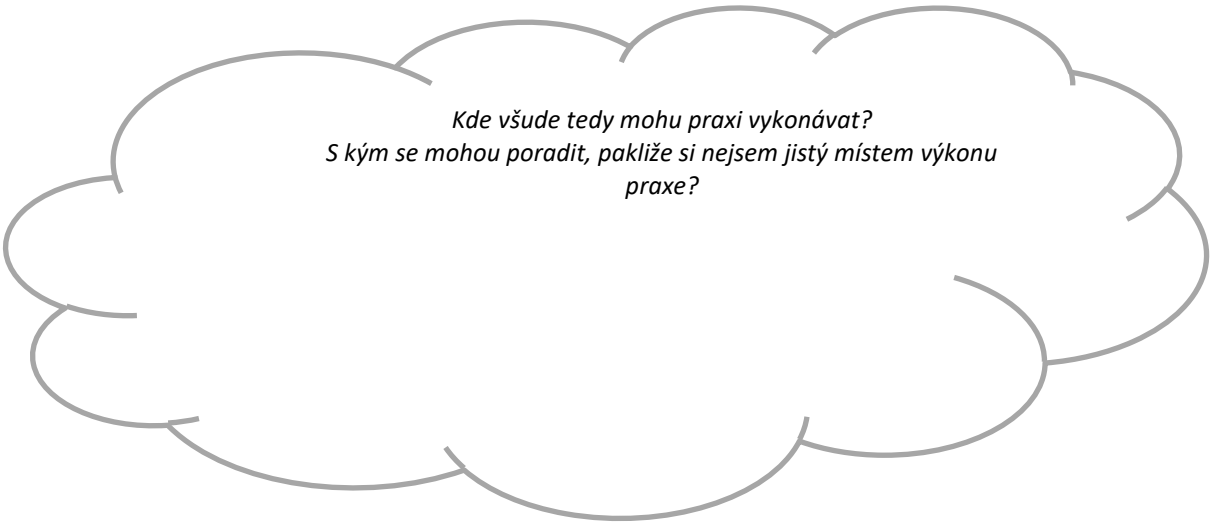

Při výběru místa výkonu praxe může student čerpat z následujícího přehledu (nejedná se o přehled vyčerpávající). Uvedený přehled slouží pro studentovu orientaci při výběru místa výkonu praxe, přičemž student musí vycházet z **primárně stanovených podmínek pro výkon praxe.** Student může volit zařízení **státní/nestátní, pověřené/nepověřené výkonem SPOD.**
Pokud si student není jistý výkonem praxe v konkrétní organizaci, může kontaktovat příslušného **administrátora praktického vzdělávání**.

Oblast sociálních služeb

- *Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi*
- *Odborné sociální poradenství*
- *Terénní programy*
- *Azylové domy pro matky s dětmi / rodiny s dětmi*
- *Zařízení pro krizovou pomoc*
- *Intervenční centra*
- *Domy na půl cesty*
- *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež*
- *Další sociální služby…*

Instituce veřejné správy*

- *OSPOD – obecní úřady, krajské úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí*
- *Oddělení sociální práce na obci*

Další organizace/instituce v oblasti práce s rodinou a dětmi

- *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP)*
- *Mateřská/rodinná centra*
- *Organizace věnující se NRP (např. doprovázející organizace)*
- *Probační a mediační služba*

* může se jednat také o příspěvkové organizace

Oblast zdravotnictví

- *Nemocnice*
- *Psychiatrické nemocnice*
- *Dětská centra*

Oblast školství

- *Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy (Diagnostické ústavy, Dětské domovy, Dětské domovy se školou, Výchovné ústavy)*
- *Školská poradenská zařízení (Pedagogicko-psychologické poradny, Speciálně-pedagogická centra)*

Odborná praxe u orgánů sociálně-právní ochrany dětí[2]

FSS OU má s několika ostravskými úřady uzavřeny ***rámcové smlouvy o umožnění výkonu odborné praxe***[3]. Tyto úřady každý semestr vyčlení několik volných míst k realizaci praxe, která studentům nabízí administrátor odborného praktického vzdělávání. O praxi na těchto úřadech student žádá

[2] Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou vymezeny v § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

[3] Přehled úřadů s rámcovými smlouvami je k dispozici zde.

výhradně prostřednictvím FSS OU. Student však může samostatně kontaktovat i jiný orgán sociálně-právní ochrany dětí, v jehož rámci chce vykonat odbornou praxi.

Odborná praxe v zahraničí

Je-li student na zahraničním pobytu, nabízí se **tři možnosti realizace odborné praxe** a semináře k odborné praxi.

Plnění předmětu v rámci zahraniční školy

Student, který vyjíždí do zahraničí v rámci programu ERASMUS+, zjistí, zda je možné absolvovat odbornou praxi a seminář k odborné praxi v rámci nabízených studijních předmětů zahraniční školy[4]. Pokud ano, je ideální oba předměty absolvovat v rámci běžné výuky. Student tak plní k zápočtu požadavky dané školy. Předměty jsou poté součástí potvrzených předmětů na originálu dokladu ze zahraniční školy (Transcript of Records).

Dodatečné plnění předmětu po příjezdu ze zahraničí

Student má možnost absolvovat odbornou praxi a seminář k odborné praxi též po příjezdu ze studijního pobytu. Před odjezdem se spojí s garanty obou předmětů a dohodne se s nimi na podmínkách pro udělení zápočtu.

Alternativní plnění předmětu

Alternativní plnění odborné praxe a semináře k odborné praxi je možné v případě, že v zemi studijního pobytu nelze absolvovat praxi v rámci nabídky předmětů hostitelské univerzity, a zároveň student nechce absolvovat předměty až po svém příjezdu ze zahraničí. Student si zajistí v dané zemi praxi sám a zažádá o její uznání na FSS OU. Podmínky udělení zápočtu konzultuje vždy předem s garantem předmětu. Jsou dvě alternativy plnění předmětu:

1) Student realizuje v **jednom zařízení celou odbornou průběžnou praxi**. Předpokladem je možnost splnit úkoly stanovené v Plánu odborné praxe a doložit v českém nebo anglickém jazyce obdobné dokumenty, které by odevzdával při plnění praxe v ČR.
2) Nemůže-li absolvovat celou odbornou praxi v jednom zařízení, může odbornou praxi realizovat formou **exkurzí do několika organizací** (minimálně však dvou). Předpokladem je možnost splnit úkoly stanovené v Plánu odborné praxe a doložit v českém nebo anglickém jazyce obdobné dokumenty, které by odevzdával při plnění praxe v ČR.

V rámci plnění odborné praxe v zahraničí student vždy vychází ze stanovených podmínek pro místo výkonu praxe, a to **existující pozice sociálního pracovníka, sociální práce s cílovou skupinou rodin s dětmi / dětí** a **naplnění úkolů plynoucích z Plánu odborné praxe.**
Praxi v zahraničí lze realizovat i formou **pracovní stáže**. Její zajištění závisí na iniciativě studenta, přičemž s vyřízením formalit mu pomáhá *referent pro zahraniční vztahy FSS OU*. Podmínky pracovních stáží a podmínky pro vysílané studenty se liší dle jednotlivých programů[5]. Náhrada předmětů za pracovní stáž je totožná s výše uvedeným.

[4] Příklady zahraničních univerzit, které umožnily absolvování odborné praxe a semináře k odborné praxi v rámci svých studijních předmětů v minulosti jsou k dispozici zde.
[5] Nabídka programů pracovních stáží je uvedena zde.

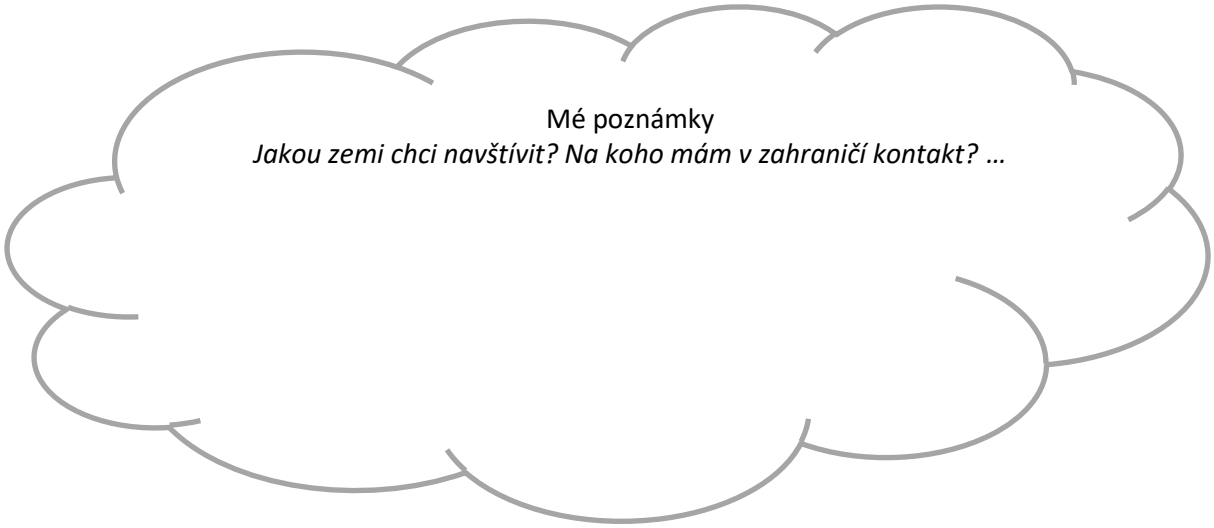

Odborná praxe studentů se specifickými vzdělávacími potřebami

Studenti se specifickými vzdělávacími potřebami (SVP) vykonávají praxi ve stejném rozsahu a kvalitě jako studující bez SVP. K vyrovnávání podmínek při studiu v předmětech odborné praxe mohou využít podpory Centra Pyramida na OU.
Konzultace k předmětům odborné praxe poskytuje ***fakultní koordinátor*** ***pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami*** ve spolupráci s administrátorem odborného praktického vzdělávání.

1.2 Seminář k odborné praxi

Seminář k odborné praxi je povinný předmět, který se váže na odborné průběžné praxe. Probíhá v malé studijní skupině, která poskytuje prostor pro sdílení a spolupráci. Cílem semináře k odborné praxi je reflektovat průběh odborné průběžné praxe; kriticky analyzovat získané znalosti a dovednosti potřebné pro výkon povolání sociálního pracovníka; rozvíjet schopnost kritického myšlení a identifikaci s hodnotami sociální práce; reflektovat profesní seberozvoj studenta; plnění individuálního cíle a úkolů vztahujících se ke konkrétní odborné praxi (viz Plán odborné praxe).
Seminář k odborné praxi probíhá paralelně s odbornou průběžnou praxí. Vede ho zpravidla **zkušený sociální pracovník z praxe**, který studenta provází cyklickým procesem učení[6]:

[6] Jedná se o tzv. Kolbův cyklus učení. Více viz např. Reitmayerová, Broumová, 2015.

Student má na semináři možnost nahlížet na situace, které na praxi zažívá, z různých úhlů pohledu. Seminář mu umožňuje naslouchat zkušenostem ostatních studentů a obohacovat tak svou perspektivu. Vyučující semináře se studentem rovněž konzultuje a reflektuje plnění individuálního cíle a úkolů stanovených v Plánu odborné praxe. Student na semináři získává zpětnou vazbu, která podporuje jeho profesní rozvoj.

Vyučující semináře k odborné praxi se zaměřuje zejména na naplňování Plánu odborné praxe, jeho průběžné vyhodnocování a závěrečné zhodnocení.

Dále se studenty **reflektuje** zejména následující oblasti:

- výběr zařízení,
- potíže v průběhu praxe,
- zaměření se na silné/slabé stránky studenta v rámci výkonu praxe,
- samotnou reflexi odborné praxe / sebereflexi studenta.

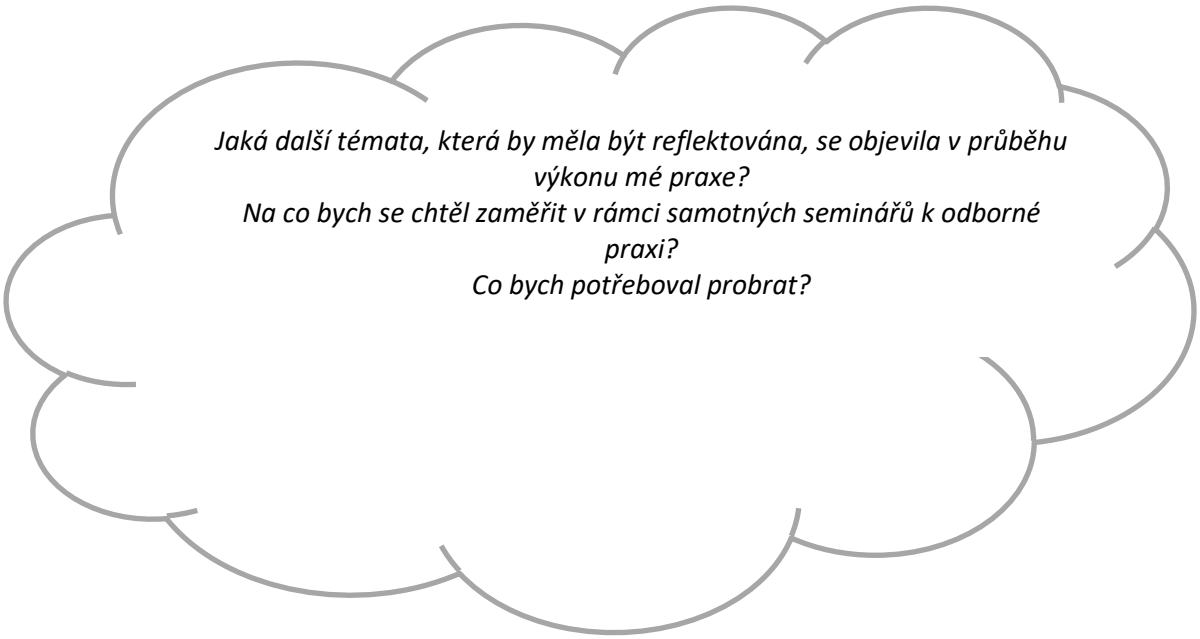

Mezi metody a techniky, jež jsou využívány na seminářích, patří například skupinová diskuze, hraní rolí, rozbor kazuistik, brainstorming, práce s formuláři a dotazníky, nácvik zpětnovazebních technik, video-trénink, práce s asociativními kartami nebo nácvik technik aktivního naslouchání.

Dle možností mohou být součástí seminářů diskuze s **konzultanty z praxe**[7]. Konzultanti jsou lidé s osobní zkušeností s využíváním sociálních a/nebo zdravotnických služeb. Formou diskuze obohacují studenta o *perspektivu uživatele sociální práce*[8], přispívají k učení se o komplexnosti a rozmanitosti životních situací lidí, se kterými bude student při praxi přicházet do styku. Konzultanti z praxe dotváří triádu ***vyučující – klient sociální práce – sociální pracovník /mentor.***

[7] Jedná se o nezávislý kolektiv s názvem Mesom so Mesom, který funguje v rámci FSS OU. Je tvořen lidmi, kteří se v minulosti potýkali například s bezdomovectvím, závislostí na návykových látkách, s nelátkovou závislostí, s účastí v sex byznyse, nebo kteří mají zdravotní znevýhodnění.

2 SUBJEKTY ODBORNÉHO PRAKTICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Procesu odborného praktického vzdělávání se plánovaně, systematicky a koordinovaně účastní **tři subjekty**. Jsou jimi ***vysoká škola***, ***místo výkonu odborné praxe*** a ***student.*** Následně je vymezeno, jaké jsou jejich role a činnosti ve vztahu k odbornému praktickému vzdělávání.

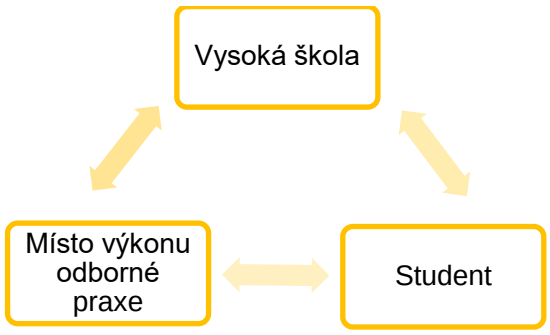

2.1 Vysoká škola

Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity odpovídá za odborné praktické vzdělávání studentů v souladu s Profilem absolventa. FSS OU disponuje následující **organizační strukturou** odborného praktického vzdělávání[9]:

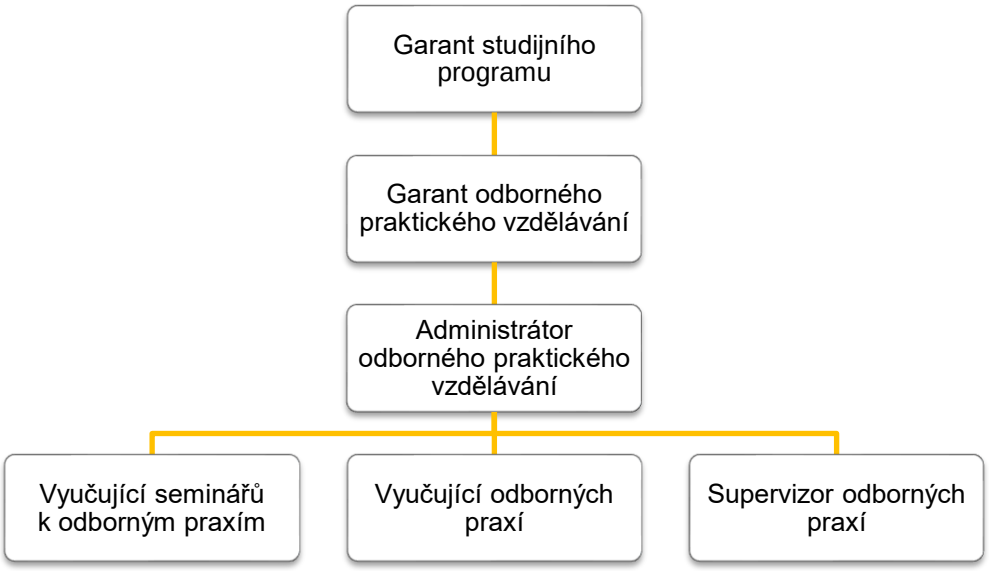

[9] Kontakty na jednotlivé osoby jsou k dispozici zde.

2.1.1 Garanti

Garant studijního programu

Ve vztahu k vysoké škole: garant studijního programu (případně vedoucí katedry – dle jejich domluvy) odpovídá děkanovi fakulty za rozvoj odborného praktického vzdělávání, zabezpečení jeho kvality, pravidelné hodnocení a personální zajištění.

Garant odborného praktického vzdělávání

Ve vztahu k místům výkonu odborné praxe:

- odpovídá za navazování, udržování a rozvoj spolupráce;
- poskytuje organizaci konzultace a řeší náročné či problémové situace ve vztahu k odbornému praktickému vzdělávání;
- přijímá a zpracovává podněty ke zkvalitňování odborného praktického vzdělávání na FSS OU a zprostředkovává organizaci zpětnou vazbu studentů týkající se kvality vedení odborných praxí;
- poskytuje organizaci informace o organizačních změnách a plánovaných akcích na FSS OU ve vztahu k odbornému praktickému vzdělávání;
- organizuje a vede pravidelná setkání zástupců FSS OU s mentory a zástupci organizací.

Ve vztahu ke studentům:

- řeší náročné či problémové situace spojené s odborným praktickým vzděláváním;
- uděluje výjimky v případech, kdy chce student realizovat odbornou praxi nestandardním způsobem (např. v případě výkonu praxe mimo stanovený termín nebo v zahraničí);
- ve spolupráci s oddělením pro zahraniční vztahy poskytuje informace studentům, kteří chtějí realizovat odbornou praxi v zahraničí.

2.1.2 Administrátor odborného praktického vzdělávání

Ve vztahu k místům výkonu odborné praxe:

- v organizacích, se kterými má FSS OU uzavřenou rámcovou smlouvu o poskytnutí odborných praxí, domlouvá na začátku akademického roku umístění studentů na odborné praxe;
- spolupracuje s garantem odborného praktického vzdělávání na organizaci pravidelných setkání zástupců FSS OU s mentory a zástupci organizací.

Ve vztahu ke studenům:

- v úředních hodinách poskytuje konzultace při hledání a výběru vhodného zařízení pro výkon odborné praxe;
- v úředních hodinách poskytuje konzultace v oblasti administrativních záležitostí odborného praktického vzdělávání (např. při uzavírání Smlouvy o zajištění odborné praxe);
- zajišťuje podpis zástupce FSS OU na Smlouvy o zajištění odborné praxe (po jejich vyplnění a podpisu zástupcem zařízení);
- organizuje pro studenty školení k odborným praxím.

2.1.3 Vyučující předmětů

Vyučující semináře k odborné praxi

Ve vztahu ke studentům:

- vytváří bezpečné prostředí pro sdílení zkušeností z odborných praxí, podporuje skupinovou dynamiku jako prostředek k dosahování cílů odborného praktického vzdělávání;
- předává informace o úkolech, jež se vztahují k odborným praxím, podporuje a kontroluje jejich plnění;
- podporuje studenta při stanovování individuálních cílů k jednotlivým praxím, kontroluje a reflektuje jejich plnění;
- poskytuje příležitosti pro rozvoj znalostí a dovedností potřebných pro výkon sociální práce a podporuje studenty v budování profesní identity sociálního pracovníka;
- pomáhá propojovat teoretické znalosti s praktickými zkušenostmi a podporuje kritické myšlení;
- poskytuje zpětnou vazbu, podporuje reflexi a sebereflexi studentů;
- sděluje podmínky k udělení zápočtu za seminář k odborné praxi a po jejich splnění jej uděluje.

Vyučující odborné praxe

Ve vztahu ke studentům:

- kontroluje veškeré dokumenty potřebné pro udělení zápočtu (plán odborné praxe, potvrzení o absolvování odborné praxe) za průběžné odborné praxe a uděluje za ně zápočty;
- poskytuje konzultace k podmínkám pro udělení zápočtu za odbornou praxi.

2.1.4 Supervizor odborných praxí

Ve vztahu ke studentům: předává své znalosti a zkušenosti týkající se supervize a poskytuje studentům supervizi k odborným praxím.

2.2 Místo výkonu odborné praxe

V rámci žádosti o odbornou praxi student zpravidla komunikuje se ***zástupcem zařízení.*** Odbornou praxi poté vykonává pod vedením ***mentora***[10], což je zpravidla zkušený sociální pracovník zařízení, který provází studenty po celou dobu jejich odborné praxe. Může se stát, že se bude studentovi věnovat intenzivně více osob, nicméně mentor představuje klíčovou osobu, na kterou se může student obracet se svými dotazy, potřebami a požadavky.

[10] V případě, že mentorem není sociální pracovník, je nutné, aby tato pozice byla v organizaci obsazena.

2.2.1. Zástupce organizace

Ve vztahu k FSS OU:

- spolupracuje s garantem odborného praktického vzdělávání a administrátorem odborného praktického vzdělávání, poskytuje jim aktuální informace o organizaci a dle možností podněty ke zkvalitňování systému odborného praktického vzdělávání na FSS OU;
- účastní se společných setkání zástupců FSS OU s mentory a zástupci organizací.

Ve vztahu ke studentům[11]:

- dle možností se účastní úvodního setkání s žadateli o odbornou praxi a poskytuje jim obecné informace o organizaci a možnostech výkonu odborné praxe;
- rozhoduje nebo spolurozhoduje o přijetí studentů na odbornou praxi;
- vyřizuje se studenty Smlouvu o zajištění odborné praxe.

2.1.1 Mentor

Ve vztahu k FSS OU:

- dle možností poskytuje garantovi a administrátorovi odborného praktického vzdělávání podněty ke zkvalitňování systému odborného praktického vzdělávání na FSS OU;
- dle možností se účastní společných setkání zástupců FSS OU s mentory a zástupci organizací.

Ve vztahu ke studentům:

- zodpovídá za jejich odborné vedení na odborné praxi;
- poskytuje informace o organizaci (včetně BOZP a požární ochrany), klientech a nabízí prostor pro otázky;
- dojednává se studenty obsah Plánu odborné praxe a podporuje plnění úkolů z tohoto plánu vyplývajících;
- poskytuje příležitosti pro rozvoj znalostí a dovedností potřebných pro výkon sociální práce, předává své odborné znalosti a zkušenosti;
- dle možností nabízí účast na vnitřním chodu zařízení (např. formou účasti na pracovních poradách) a poskytuje potřebné interní dokumenty zařízení;
- dle možností zprostředkovává přímý kontakt s klienty zařízení a jejich sociálním prostředím, zadává rozmanité úkoly a poskytuje studentům možnost samostatně či pod dohledem vykonávat odbornou činnost;
- poskytuje zpětnou vazbu a podporuje sebereflexi studentů;
- usnadňuje komunikaci studentů s personálem pracoviště;
- podílí se na vyplňování relevantních dokumentů k odborné praxi (např. Plánu odborné praxe, Potvrzení o absolvování odborné praxe).

[11] V některých organizacích mají pro specifické činnosti spojené s odbornými praxemi vyčleněnou funkci koordinátora odborných praxí.

2.3 Student

Ve vztahu k FSS OU:

- před nástupem na odbornou praxi zodpovídá za vyřízení Smlouvy o zajištění odborné praxe (včetně podpisu všemi smluvními stranami) a obeznámení se s jejím obsahem;
- zodpovídá za obeznámení se s pokyny odborného praktického vzdělávání dle Průvodce;
- informuje a konzultuje s garantem odborného praktického vzdělávání případné skutečnosti, které mu brání ve vykonávání nebo dokončení odborné praxe (může se jednat např. o zdravotní komplikace či konflikty s mentorem);
- realizuje hodnocení kvality místa, v němž vykonával odbornou praxi.

Ve vztahu k místům výkonu odborné praxe:

- před nástupem na odbornou praxi si aktivně vyhledává informace o možných místech výkonu odborné praxe a jejich klientech (to zahrnuje např. specifika cílové skupiny);
- řídí se pravidly BOZP, požární ochrany a dodržuje pracovní postupy a pravidla místa výkonu odborné praxe;
- dodržuje zásady etického chování (dle Etického kodexu sociálních pracovníků ČR); zachovává mlčenlivost o skutečnostech, které se dozví při výkonu odborné praxe (a to i po jejím ukončení);
- má povinnost předat mentorovi Průvodce v elektronické podobě (nemá-li jej k dispozici);
- zodpovídá za plnění Plánu odborné praxe;
- řídí se pokyny mentora a plní úkoly s ním dohodnuté, vyvíjí vlastní iniciativu a zodpovídá za své jednání;
- reflektuje svou činnost a profesní rozvoj.

3 FÁZE ODBORNÉ PRAXE

Odborná praxe má čtyři fáze, kterými student kontinuálně prochází. Pro tyto fáze jsou charakteristické konkrétní činnosti, které jsou představeny v následujícím textu.

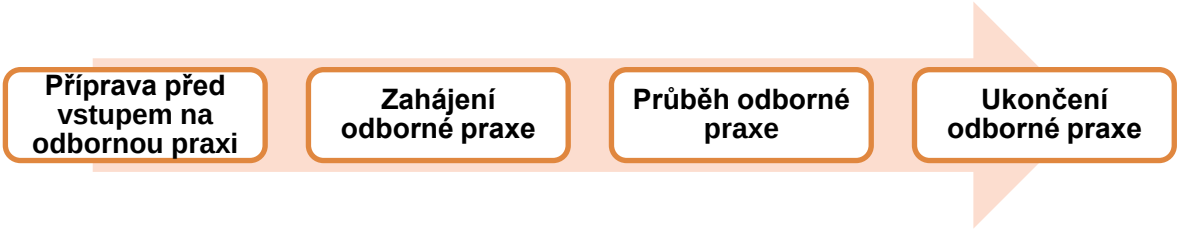

3.1 Příprava před vstupem na odbornou praxi

Při výběru místa výkonu odborné praxe student respektuje určené (fakultou stanovené) zaměření praxe. Před výběrem místa by měl zvážit, jestli zde bude možné naplnit úkoly stanovené v Plánu odborné praxe – **viz podkapitola 3.2.1.** a **příloha č. 2.**

3.1.1 Postup pro dohodnutí odborné praxe

Postup pro dohodnutí odborné praxe se liší dle toho, zda FSS OU má, či nemá s vybranou organizací uzavřenou **rámcovou smlouvu o umožnění výkonu odborné praxe**. Tam, kde jsou rámcové smlouvy uzavřeny, nabízí administrátor odborného praktického vzdělávání, zpravidla na konci semestru, studentům volná místa. Pokud se student na toto volné místo přihlásí, nemusí před nástupem na odbornou praxi kontaktovat zástupce zařízení s prosbou o umožnění odborné praxe a domluví se pouze na termínu osobního setkání (jak bude popsáno níže v textu).

1) Kontaktování zástupce zařízení

Jestliže si student vybral k realizaci odborné praxe organizaci, s níž FSS OU nemá uzavřenou rámcovou smlouvu, kontaktuje individuálně zástupce zařízení s prosbou o umožnění výkonu odborné praxe. První kontaktování doporučujeme provést **telefonicky nebo osobně**, což zaručuje rychlejší domluvu a větší pravděpodobnost přijetí na odbornou praxi. Není-li to možné, lze využít e-mail.
Zástupce zařízení je důležité kontaktovat s dostatečným **časovým předstihem**, alespoň **tři měsíce** před požadovaným termínem zahájení odborné praxe. V opačném případě je možné, že se nedostanete do zařízení, o které máte zájem, nebo že nestihnete vyřídit potřebnou dokumentaci. Nejžádanější zařízení mají plnou kapacitu i na rok dopředu.
Při prvním kontaktu je podstatné, aby student zástupce zařízení informoval o tom, o jakou formu odborné praxe se jedná (průběžná praxe), jaký je její rozsah, odkdy dokdy by měla praxe probíhat. Měl by zjistit, s kým může dále ohledně praxe komunikovat, a je vhodné sdělit svou motivaci pro volbu daného zařízení. V rámci prvního kontaktu je možné využít ***Průvodní dopis***[12], jakožto oficiální dokument FSS OU, s prosbou o umožnění odborné praxe.

[12] Průvodní dopis je k dispozici zde.

2) Osobní setkání

Je-li zástupce zařízení ochoten přijmout studenta na odbornou praxi, měl by student zvážit, zda je pro něj nabídka zařízení přijatelná (ne vždy je zařízení schopno naplnit všechny požadavky). Došlo-li k oboustranné dohodě, následuje uzavření ***Trojstranné smlouvy o zajištění odborné praxe***[13] a **domluva na prvním termínu a čase odborné praxe**. Některá zařízení nemusí trojstrannou smlouvu akceptovat (mohou mít k dispozici vlastní formulář). Tyto situace je potřebné zkonzultovat s administrátorem odborného praktického vzdělávání (FSS OU se snaží vyjít organizacím vstříc). Má-li FSS OU s danou organizací uzavřenou rámcovou smlouvu, uzavírá se pouze ***Dodatek k rámcové smlouvě o umožnění výkonu odborné praxe***[14].

Trojstranná smlouva / dodatek k rámcové smlouvě musí být provedeny **ve třech vyhotoveních** (jedno připadne studentovi, druhé organizaci, třetí fakultě). Na všech vyhotoveních musí být uvedeny originální podpisy (smlouvu nelze pouze zkopírovat). Jakmile student a zástupce zařízení smlouvu/dodatek podepíší, student jej odevzdá administrátorovi odborného praktického vzdělávání. Ten zajistí podpis zástupce FSS OU na všechna tři vyhotovení. **Lhůta** pro vyřízení je zpravidla **10 pracovních dnů**. **Bez podpisu smlouvy ze strany FSS OU nemůže student na odbornou praxi nastoupit**. Je proto nutné s touto lhůtou počítat a smlouvu/dodatek zařídit s dostatečným **časovým předstihem**.

Tip pro studenta: *Ujasněte si s mentorem, jaká jsou vaše očekávání, potřeby a povinnosti ve vztahu k odborné praxi. Zjistěte, zda budete mít na praxi možnost naplnit povinné úkoly, co si budete moct vyzkoušet a naučit se, zda budete mít možnost přímé práce s klienty.*
Při dojednávání praxe se informujte, zda na vás má zařízení nějaké zvláštní požadavky (např. očkování proti žloutence typu A a B, vlastní školení BOZP atd.).

3.2 Zahájení odborné praxe

Při zahájení odborné praxe by měl student s mentorem spolupracovat zejména na těchto bodech:

1) Získání základních informací o zařízení

V rámci odborné průběžné praxe student zjišťuje základní **informace o místě výkonu odborné praxe**. Tyto informace jsou součástí **Plánu odborné praxe (část C).** Maximum možných informací by si měl student zjistit ještě před samotným nástupem na praxi. Nejjednodušší cestou jsou webové stránky zařízení, případně student zjišťuje chybějící údaje v rámci **prvních třech dnů výkonu praxe** přímo od mentora.

2) Školení BOZP a požární ochrany

Při zahájení odborné praxe by měl student v organizaci projít školením BOZP a požární ochrany. Součástí může být diskuze týkající se toho, jak se chovat na návštěvách v domácnostech klientů, jak reagovat na agresivní jednání ze strany klientů, jak postupovat v případě, že se klient zraní apod.

[13] Formulář smlouvy je k dispozici zde.
[14] Dodatky k rámcovým smlouvám jsou k dispozici zde.

3) Prohlídka pracoviště, představení kolegům/klientům

Mentor by měl v rámci prvního dne praxe ukázat studentovi prostory pracoviště, včetně místa, kde si může bezpečně odkládat své osobní věci. Rovněž by měl studentovi předat informace o tom, jaké vybavení pracoviště může využívat (např. stolní počítač, tiskárnu, kopírku, telefon) a k jakým účelům. Součástí prohlídky by mělo být představení studenta kolegům a případně přítomným klientům. Je vhodné, aby si student s mentorem ujasnil způsob představování před klienty.

4) Stanovení docházky na odbornou praxi

Na prvním setkání je nutné domluvit se na dnech a časech pro docházení na praxi. Také je vhodné stanovit si postup pro omluvy a náhrady hodin (např. v případě nemoci studenta). Za tímto účelem je důležité, aby na sebe měli student s mentorem kontakt (telefon nebo e-mail).

5) Sdělení požadavků ze strany FSS OU a zařízení

Student má povinnost seznámit mentora s požadavky FSS OU (ideálně v první den praxe). K tomuto účelu mu předá Průvodce v elektronické nebo tištěné podobě (nemá-li jej už k dispozici). Požadavky se týkají zejména role a činností mentora při práci se studentem (včetně společného sestavení Plánu odborné praxe, udělení závěrečného Potvrzení o absolvování odborné praxe a zpětné vazby) a povinností studenta ve vztahu k plnění Plánu odborné praxe. Taktéž mentor sdělí studentovi své požadavky (případně požadavky zařízení). Tyto mohou vyplývat z vnitřních směrnic zařízení. Některá zařízení mají svá specifika týkající se např. oblékání, nošení šperků nebo očkování.

6) Vypracování Plánu odborné praxe

Tomuto bodu je věnována následující podkapitola.

3.2.1 Plán odborné praxe a individuální cíl

Plán odborné praxe (příloha č. 2)[15] je nástrojem, který studentovi **slouží k naplánování činností**, jež bude realizovat v průběhu odborné praxe. Student se jeho prostřednictvím učí vytvářet dlouhodobější plán (ve vztahu k průběžné odborné praxi), včetně časového harmonogramu, učí se vyjednávat (obsah plánu s mentorem) a pracovat s vlastním time-managementem.
Pro mentora je Plán odborné praxe nástrojem k podpoře studenta, jeho vedení, odkazování na adekvátní úkoly či informační zdroje, k jeho hodnocení a popřípadě k rozpoznávání překážek výkonu odborné praxe. Plán odborné praxe přispívá ke zkvalitňování spolupráce mezi studentem a mentorem, umožňuje ujasnit si vzájemná očekávání od praxe. Student v rámci Plánu odborné praxe postupuje následujícím způsobem:

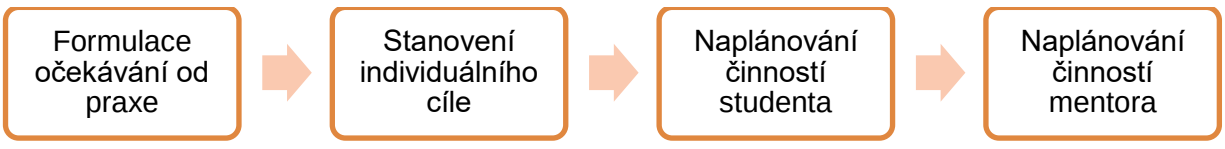

[15] Plán odborné praxe se skládá z pěti oblastí a je ke stažení zde.

Očekávání od odborné praxe

Před nástupem na praxi student samostatně definuje svá **očekávání** o náplni a průběhu odborné praxe. Vyzkouší si tak stanovit, co by se chtěl na praxi naučit, vyzkoušet si, procvičit nebo zažít. Tato očekávání při nástupu na praxi konzultuje se svým mentorem a společně se snaží nalézt možnosti jejich naplnění.

Individuální cíl

Nejpozději do třetího dne praxe si student stanoví individuální cíl, který vychází z jeho očekávání od odborné praxe. Umožňuje mu plánovat a samostatně korigovat svůj profesní rozvoj. Má být zaměřen na získání nebo rozvoj konkrétní **schopnosti nebo dovednosti** (např. schopnost navazovat kontakt s klienty, schopnost týmové spolupráce, schopnost poskytnout zpětnou vazbu, dovednost asertivního jednání, dovednost práce s elektronickým databázovým systémem, prezentační dovednost, dovednost kreativního myšlení…). S formulací individuálního cíle může studentovi pomoct vyučující nebo mentor. S mentorem je zároveň potřebné zkonzultovat možnosti jeho plnění na pracovišti.
Student může svůj individuální cíl v rámci praxe upravovat. Je-li z různých příčin oproti původnímu předpokladu nerealizovatelný, student jej může reformulovat, nebo stanovit cíl nový. Svůj cíl může rovněž rozvíjet a konkretizovat.
K formulaci individuálního cíle je vhodné si položit následující otázky:

- *Co mě zajímá?*
- *Jaké jsou mé silné a slabé stránky / rezervy?*
- *Co se mi na předchozí praxi nedařilo? V čem si nejsem jistý?*
- *V čem se potřebuji zdokonalovat a jak toho můžu dosáhnout?*
- *Čím mohu organizaci přispět?*
- *Jak je možné individuální cíl provázat s mou diplomovou prací?*

K formulaci individuálního cíle je možné využít pojmy jako *„osvojit si“, „rozvinout“, „upevnit“, „vyzkoušet si“, „získat“* apod. Při formulaci je vhodné řídit se pravidlem ***SMART***, tzn. volit cíl, který bude *Specifický, Měřitelný, Akceptovatelný, Realistický a Termínovaný*.

Jak individuální cíl NEMÁ vypadat:
Individuální cíl nemá být zaměřen na získání informace nebo znalosti, nemá se jednat o účast na nějaké akci/jednání či o pozorování. Příklady nevhodně formulovaných individuálních cílů:

- *Zjistit, jaké informace poskytuje sociální pracovník žadatelům o sociální službu.*
- *Zúčastnit se komunitního plánování (a zjistit, jak probíhá).*
- *Pozorovat sociálního pracovníka při jednání s klientem (a zjistit, jaké uplatňuje komunikační techniky).*

Reflexe individuálního cíle
Po každé praxi student písemně hodnotí naplnění individuálního cíle. Popíše, jak bylo cíle dosaženo, a pokud v rámci jeho plnění vznikl nějaký dokument či jiný produkt (např. záznam ze sociálního šetření, vytvořený propagační leták, video, plán nějaké aktivity apod.), může ho doložit jako přílohu.
Obsahem reflexe naplnění individuálního cíle mohou být odpovědi na otázky:

- *Co mi přinesla práce na individuálním cíli?*

- *Jak se mi dařilo/nedařilo jej naplňovat?*
- *Podle čeho jsem poznal, že jsem dosáhl pokroku?*
- *Z čeho jsem měl dojem, že mě v pokroku brzdí?*
- *Jaké závěry z toho plynou pro příští práci?*

Může se stát, že student svůj individuální cíl nenaplní. Pokud se tak stane, je potřeba tuto skutečnost reflektovat (co bránilo dosažení cíle, co by bylo možné příště udělat jinak, co tato zkušenost studentovi přinesla apod.). Reflexe individuálního cíle je součástí **Plánu odborné praxe.**

Plánované činnosti studenta a mentora

Nejpozději do třetího dne praxe si student **naplánuje činnosti,** které povedou k plnění jednotlivých úkolů stanovených v Plánu odborné praxe a individuálního cíle. Poté ve spolupráci **s mentorem** stanoví, v jakých činnostech od něj potřebuje podporu. Součástí plánu mohou být i další činnosti, které si chce student na pracovišti vyzkoušet nebo které od něj naopak požaduje zařízení. Je vhodné stanovit časový harmonogram jednotlivých činností. Ještě před oslovením mentora by si však měl student obsah Plánu odborné praxe samostatně promyslet. **Aktivity studenta** by měly tvořit podstatnou část plánu.

Aktivity mentora jsou spíše podpůrné. Mohou spočívat např. v poskytnutí zpětné vazby ke komunikačním dovednostem studenta, ve zprostředkování exkurze do spolupracujícího zařízení, v konzultaci k vybranému tématu, ve zprostředkování interních dokumentů zařízení nebo ve zprostředkování sociálního šetření v domácnosti klienta.

Odborná praxe nepředstavuje jednostranný vztah, kdy student z praxe pouze těží. Pro zařízení může představovat určitou časovou zátěž. Vstřícnost zařízení ke studentovi může být kompenzována plněním **úkolů zadaných organizací**, resp. mentorem. Student může zařízení vypomoct např. s úkony souvisejícími s prací s klienty nebo s administrativou. Takovéto úkoly by však měly vždy souviset s výkonem sociální práce a neměly by studentovi znemožňovat plnění úkolů, které má zadané ze strany fakulty. Činnosti, které bude student pro organizaci vykonávat, musí být rovněž zahrnuty v **Plánu odborné praxe (reflexe dalších činností realizovaných na praxi).**

3.3 Průběh odborné praxe

Jakmile má student vyhotoven Plán odborné praxe, může přejít k jeho plnění. Student v průběhu praxe naplňuje jednotlivé oblasti Plánu odborné praxe, dále si plní i úkoly, jež mu zadá mentor. Je vhodné, aby vyvíjel i vlastní iniciativu, snažil se zkoušet něco nad rámec povinných úkolů (s vědomím mentora).

> Tip pro studenta: *Zkuste se zamyslet, ke kterým teoretickým předmětům se jednotlivé úkoly vztahují. Využití dosavadních znalostí a případných studijních materiálů vám poté usnadní jejich plnění.*

V průběhu odborné praxe je vhodné, aby student věnoval pozornost **budování kvalitního vztahu s mentorem**, případně dalšími zaměstnanci. Tento vztah může zásadním způsobem ovlivnit profesní rozvoj studenta, zároveň může do budoucna představovat příležitost pro získání zaměstnání a cenných celoživotních kontaktů.

Pro profesní rozvoj studenta je důležitá práce se **zpětnou vazbou**. Může mu ji poskytovat mentor, jiný zaměstnanec nebo klient. Konstruktivní zpětná vazba by měla přinést informace o tom, v jakých oblastech se studentovi daří, co může do příště vylepšit nebo dělat jinak a s jakým doporučením. Ne vždy bude studentovi poskytována automaticky, je proto dobré si o ni v případě potřeby říct. Zpětná vazba může směřovat například ke komunikačním dovednostem studenta, k jeho práci s formuláři nebo k jednání s klienty.

3.3.1 Doložení a reflexe splněných úkolů (Plánu odborné praxe)

Splněné úkoly student dokládá písemně a průběžně reflektuje zejména ústně v rámci Semináře k odborné praxi. V obou případech je nutné dodržet povinnou mlčenlivost, ochranu osobních údajů a řídit se Etickým kodexem sociálních pracovníků ČR (např. popisovat práci s klientem s ohledem na lidskou důstojnost). Pokud student čerpá u písemných dokladů z nějakého zdroje (odborná literatura, metodické dokumenty, zákony apod.), je nutné tyto zdroje citovat (dle platné normy ISO 690).

Vyplněný plán odborné praxe student vkládá do systému Moodle, případně jinde dle pokynů vyučujícího. Kontrolu úkolů provádí příslušný vyučující odborné průběžné praxe. Splněné a schválené úkoly jsou jednou z podmínek k udělení zápočtu za odbornou praxi a seminář k odborné praxi. Vyučující hodnotí jak formální, tak obsahovou stránku Plánu odborné praxe a v případě potřeby poskytuje studentovi zpětnou vazbu, včetně doporučení pro další možnosti profesního růstu. V případě, že Plán odborné praxe nesplňuje potřebnou kvalitu, je povinností studenta jej přepracovat dle instrukcí vyučujícího.

3.3.2 Dokumenty odborného praktického vzdělávání

V průběhu výkonu odborné průběžné praxe pracuje student s Plánem odborné praxe a dalšími dokumenty, jejichž přehled je uveden níže.

Povinné a **doporučené dokumenty odborné průběžné praxe**:

Povinné dokumenty

1) *Smlouva o zajištění odborné praxe nebo dodatek k rámcové smlouvě.*
2) *Plán odborné praxe.*
3) *Potvrzení o absolvování odborné praxe se zpětnou vazbou mentora.*

<u>Za celé studium k předložení u státních závěrečných zkoušek:</u>

4) *Strukturovaný životopis.*

Doporučené dokumenty

1) *Interní dokumenty místa výkonu odborné praxe.*
2) *Formuláře, vzory.*
3) *Kazuistiky.*
4) *Potvrzení o školení v rámci odborné praxe.*
5) *Informační brožury, letáky.*
6) *Další dokumenty dle vlastního uvážení.*
7) *Terénní deník**

*Více viz podkapitola 3.4.1.

3.3.3 Náročné situace na odborné praxi

Odborné praktické vzdělávání může přinášet náročné situace i nepříjemné prožitky. Není však pravda, že veškeré učení je založeno na pozitivních zkušenostech. Mnoho schopností a dovedností lze naopak získat při jednání se zaměstnancem nebo klientem, který není studentovi příjemný. To nejužitečnější se lze naučit při překonávání obtížných a neúspěšných řešených situacích.

Ve vzdělávání lze rozlišovat **tři zóny**: zónu paniky, stresu / učení a komfortu. V zóně komfortu se student cítí bezpečně, dostává se do situací, které zná a umí je řešit. Zóna paniky naopak převyšuje jeho kompetence, jedná se o situace, které prozatím není schopen zvládat. K efektivnímu učení nejvíce dochází v zóně stresu. Ta přináší situace, které jsou pro studenta nové, mohou být nekomfortní, ale zároveň jsou zvládnutelné. Student díky nim rozvíjí své znalosti, schopnosti a dovednosti.

Studentovi i sociálnímu pracovníkovi se může stát, že se na praxi setká s klientem, který v něm bude vyvolávat negativní emoce nebo rušivé pocity, jako jsou například hněv, úzkost, stud či pocit křivdy. Doporučujeme tyto pocity nikoli přehlížet či potlačit, spotřebovává to mnoho sil a vede k budování „bariér“. Naopak je dobré tyto pocity vnímat, zkoumat a snažit se jim porozumět – ptát se sám sebe, co za nimi stojí, z jakého důvodu se objevují. Stává se, že lidem na druhých nejvíce vadí ty rysy, které souvisí s odmítáním některých vlastních pocitů nebo jednání. Pokud však přijmeme své „zakázané“ pocity, smíříme se s nimi, přestanou nás zneklidňovat u klientů, kteří nás svým jednání dříve provokovali (Kopřiva, 2016). K tomuto mohou studentovi pomoci zejména supervize praxí a semináře k odborné praxi.

Na praxi může rovněž docházet k organizačním, vztahovým nebo jiným nedorozuměním a komplikacím (může se například stát, že mentor nebude mít zájem nebo čas studenta vést, nebo mu bude přidělovat úkoly, které nesouvisí se sociální prací). Pro jejich zvládání je klíčová komunikace mezi dotčenými stranami, vyjasňování vzájemných očekávání a potřeb. Dostane-li se student na praxi do situace nebo konfliktu, který neumí vyřešit, může se o pomoc obrátit na **vyučujícího semináře k odborné praxi** nebo **garanta odborného praktického vzdělávání**. V krajním případě je možné změnit místo výkonu praxe (po konzultaci s garantem).

3.4 Ukončení odborné praxe

Ve fázi ukončení odborné praxe je vhodné, aby student společně s mentorem provedl **rekapitulaci** jejího **průběhu** a **zhodnotil**, nakolik se podařilo naplnit **Plán odborné praxe**, případně co jeho plnění bránilo.

Student po absolvování praxe provede **elektronické hodnocení praxe**. Po jeho vyplnění si vygeneruje a vytiskne formulář **Potvrzení o absolvování odborné praxe**, který si nechá potvrdit zástupcem zařízení. Součástí formuláře je prostor pro **zhodnocení práce studenta** (z hlediska komunikačních dovedností, jednání s klienty, spolupráce se zaměstnanci zařízení a naplňování Plánu odborné praxe) a pro **doporučení**. Tuto zpětnou vazbu vyplňuje mentor a slouží studentovi k podpoře jeho profesního rozvoje.

Nezbytnou součástí ukončení praxe je **rozloučení** se zaměstnanci a klienty zařízení a **poděkování** mentorovi za jeho čas a vedení.

3.4.1 Reflexe k odborné praxi

Reflexe představuje řízený proces hodnocení konkrétní činnosti. Reflexe o rozsahu **min. 2 normostran** je součástí **Plánu odborné praxe** a sestává se z následujících oblastí:

1) ***Reflexe naplnění individuálního cíle.***
2) ***Sebereflexe studenta – jeho vlastního působení na praxi.*** Student v rámci sebereflexe přemýšlí a analyzuje, jak probíhal jeho profesní rozvoj na dané praxi, může srovnávat své dřívější kompetence s aktuální situací. K procesu sebereflexe dochází prostřednictvím kladení otázek „sám sobě“, popř. je může studentovi klást někdo jiný (mentor, vyučující). Po ukončení odborné průběžné praxe by se měl student zamyslet nad těmito otázkami:
   - *Co jsem se v průběhu praxe naučil (znalosti a dovednosti)?*
   - *Co se mi podařilo a co považuji za své silné stránky?*
   - *Co se mi nepodařilo a v čem vnímám, že se potřebuji a chci dále rozvíjet?*
   - *Jaká byla míra mé vlastní iniciativy a aktivity na praxi?*
   - *Jak praxe ovlivnila můj vztah k profesi sociální práce a jak vnímám sám sebe coby (budoucího) sociálního pracovníka?*
3) ***Reflexe místa výkonu odborné praxe***. Student v rámci reflexe přemýšlí a analyzuje, jak hodnotí svou praxi ve vztahu k organizaci (pracovišti, zaměstnancům, atmosféře, organizaci práce atd.). Pro reflexi místa výkonu odborné praxe může student využít například následující otázky:
   - *Co mě na pracovišti zaujalo?*
   - *Co mi v rámci praxe utkvělo v paměti?*
   - *Jak na mě pracoviště celkově působilo?*
   - *Jaká doporučení bych organizaci nabídl?*

Tip pro studenta: *Doporučujeme si vést v rámci odborné průběžné praxe terénní deník. Můžete do něj zaznamenávat nejenom znalosti a zkušenosti získané v rámci plněných úkolů, ale také své otázky, zajímavosti, náročné situace, postřehy, pocity, nápady či kontakty. Terénní deník představuje užitečný nástroj pro sledování svého profesního rozvoje a pro psaní sebereflexe odborného praktického vzdělávání za celé studium.*

3.4.2 Podmínky k udělení zápočtů

Pro udělení zápočtu za odbornou průběžnou praxi a seminář k odborné praxi musí student splnit následující podmínky.

ODBORNÁ PRŮBĚŽNÁ PRAXE

Pro udělení zápočtu za **Odbornou průběžnou praxi** je pro studenta povinná ***100% účast v místě výkonu praxe***. Dále student dokládá naplněný ***Plán odborné praxe*** a ***Potvrzení o absolvování odborné praxe se zpětnou vazbou mentora.*** Uvedené dokumenty vkládá zpravidla do systému Moodle (dle domluvy s vyučujícím předmětu). Zápočet za odbornou průběžnou praxi uděluje **vyučující předmětu Odborná průběžná praxe**. V případě, že doklady nesplňují potřebnou kvalitu, je povinností studenta je přepracovat dle instrukcí vyučujícího.

SEMINÁŘ K ODBORNÉ PRAXI

Pro udělení zápočtu za **Seminář k odborné praxi** student v rámci semináře **reflektuje realizovanou praxi** a **odevzdává vyučujícímu naplněný Plán odborné praxe** (viz výše podmínky pro udělení zápočtu za odbornou průběžnou praxi).

4 PRÁVNÍ ASPEKTY ODBORNÉ PRAXE

V poslední kapitole jsou popsány právní aspekty odborné praxe týkající se **povinné mlčenlivosti a ochrany osobních údajů** a **odpovědnosti za škodu vzniklou v rámci odborné praxe**. Studenti realizují odbornou praxi zejména v oblastech, které jsou upraveny následující legislativou:

1) **Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**. Dle § 1 zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči; podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb; výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb; inspekci poskytování sociálních služeb; předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách a předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka.
2) **Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě.** Zákon upravuje úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení; upravuje působení úředníka a asistenta probační a mediační služby.
3) **Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.** Zákon specifikuje sociálně-právní ochranu dětí, uvádí její opatření a zařízení, upravuje práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče, sociální kuratelu či sociálně-právní ochranu v mezinárodním kontextu.
4) **Vyhláška č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků.** Vyhláška upravuje v § 9 činnosti zdravotně-sociálního pracovníka a v § 51 činnosti absolventa studijního oboru sociálního zaměření (sociální pracovník).

Práva a povinnosti studentů, vysoké školy a zařízení jsou uvedeny v ***Trojstranné smlouvě o poskytnutí odborné praxe***. Před nástupem na první praxi student prvního ročníku absolvuje **školení** BOZP, požární ochrany a právních aspektů praxe, které organizuje FSS OU.

4.1 Povinná mlčenlivost a ochrana osobních údajů

Student je povinen zachovávat **mlčenlivost o skutečnostech, které se dozví při výkonu odborné praxe** nebo v přímé souvislosti s ní, a to i po jejím ukončení. Tato povinnost je stanovena ve smlouvě o zajištění odborné praxe a vztahuje se i na semináře k odborné praxi a supervizi praxí.
Student může na praxi vykonávat činnosti související s **klientem** zařízení jen s jeho **souhlasem**. Ten může být udělen ústně (např. v rámci sociálního šetření) nebo písemně (může být ukotven např. v informovaném souhlasu, který klient podepisuje v rámci poskytování sociální služby). Bez souhlasu klienta může student vykonávat ty činnosti, při nichž nepřijde do kontaktu s jeho osobními údaji.
Z hlediska legislativy je ochrana osobních údajů ukotvena v **Obecném nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR – General Data Protection Regulation)**. Toto nařízení je platné pro všechny členské země EU a stanovuje zásady a pravidla ochrany fyzických osob v souvislosti se zpracováním jejich osobních údajů. V ČR je platný i **zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů**. Dle § 1 zákon upravuje práva a povinnosti při zpracování osobních údajů a stanoví podmínky, za nichž se uskutečňuje předání osobních údajů do jiných států. Kromě případů uvedených v § 5 lze zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem klientů sociální práce.

Příklady porušení povinné mlčenlivosti a ochrany osobních údajů:

1) *Student sdělí jakékoliv údaje o klientovi, které vedou k jeho identifikaci, třetí osobě, např. kamarádovi, rodinnému příslušníkovi, pracovníkovi jiného zařízení.*
2) *Student potká klienta mimo místo výkonu praxe a prozradí jeho identitu třetí osobě (např. sdělí jeho jméno, bydliště nebo popíše, o jakého klienta se jedná, jaký měl životní příběh, jaké jsou jeho osoby blízké apod.).*
3) *Student na výuce nebo v rámci písemné práce popíše kazuistiku klienta a uvede jeho skutečné identifikační údaje (např. jméno, bydliště, věk apod.).*
4) *Student v rámci praxe pořídí a zveřejní fotografie klientů (bez jejich souhlasu nebo souhlasu zákonného zástupce).*

4.2 Odpovědnost za škodu vzniklou v rámci odborné praxe

Před zahájením odborné praxe je nutné mít uzavřenou ***smlouvu o zajištění odborné praxe*** nebo podepsán ***dodatek k rámcové smlouvě o umožnění výkonu odborné praxe***. Chrání jak studenta, tak organizaci v případě vzniku **škody**. Odpovědnost za škodnou událost, která vznikla v průběhu odborné praxe nebo v přímé souvislostí s ní, upravuje **zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce**, § 391.
Vznikne-li škoda při výkonu praxe nebo v přímé souvislosti s ní studentovi, odpovídá za ni zařízení. Naopak, způsobí-li škodu student, odpovídá za ni Ostravská univerzita. Pro tyto případy má s pojišťovnou uzavřené smluvní pojištění odpovědnosti za škodu. **Pokud student nemá podepsanou smlouvu/dodatek a v průběhu odborné praxe vznikne škodná událost, odpovídá za ni a její uhrazení student.**
Studentovi je současně doporučeno sjednat si na dobu odborné praxe individuální pojištění odpovědnosti za škodu, zejména pro případy vysoké finanční škody způsobené třetí straně (nad 50 000,- Kč). Do smlouvy s pojišťovnou je zapotřebí uvést, že se pojistné události vztahují na výkon odborné praxe v organizaci.

Příklady škodných událostí:

1) *Při výkonu odborné praxe v dětském centru student nese novou videokameru, kterou chce natočit nácvik dětského představení. Student kameru upustí, a vznikne tím škoda ve výši 30 000,- Kč.*
2) *Při výkonu odborné praxe v domově pro seniory student doprovází klienta na aktivizační službu. Klient při doprovodu upadne a zlomí si ruku.*
3) *Student v době praxe nasedne do služebního auta pracovníka zařízení a během jízdy dojde k nehodě a úrazu studenta.*

Postup při řešení škodné události: Ihned po vzniku události by měl student nahlásit škodu mentorovi nebo zástupci zařízení. Ten by měl se studentem sepsat protokol o vzniklé škodě. Pokud studentovi vznikl úraz a je nutné lékařské ošetření, je potřebné lékaři do zprávy nahlásit místo vzniku úrazu a lékařskou zprávu si ponechat. Následně student oznámí škodu garantovi odborného praktického vzdělávání, který dále postupuje v souladu se Směrnicí rektora č. 214/2015 k uplatňování náhrady škod. Pokud je student pojištěn i individuálně, nahlásí poté škodnou událost pojišťovně dle pokynů smlouvy.

POZNÁMKY

SEZNAM POUŽITÝCH A DOPORUČENÝCH ZDROJŮ

Etický kodex sociální pracovníků České republiky, 2013 [online]. [12. 3. 2019]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspcr.pdf

KAHÁNKOVÁ, Jana a kol., 2007. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci: pro studující*. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci: pro studující*. 3. vyd. Ostrava: Fakulta sociálních studií, Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-468-6.

KOPŘIVA, Karel, 2016. *Lidský vztah jako součást profese*. 8. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1147-1.

KOPŘIVA, Pavel a kol., 2017. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Bystřice pod Hostýnem: Pavel Kopřiva – Spirála. ISBN 978-80 904030-0-0.

MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

MIKULÁŠTÍK, Milan, 2010. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2339-6.

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí), 2019. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [online]. [1. 2. 2019]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí), 2019. *Rodina, ochrana práv dětí, senioři. Sociálně-právní ochrana dětí. Výzkumy, materiály, brožury, studie ke stažení*. [online]. [31. 5. 2019]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/cs/14319

NAVRÁTIL, Pavel, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-0-0.

REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ, 2015. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. 3 vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0988-1.

ÚLEHLA, Ivan, 1999. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-85850-69-9.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Profil absolventa navazujícího magisterského studijního programu Sociální práce se specializací Sociální práce s rodinou

Příloha č. 2: Formulář: Plán odborné praxe

Příloha č. 1: Profil absolventa navazujícího magisterského studijního programu Sociální práce se specializací Sociální práce s rodinou

PROFIL ABSOLVENTA

Společný základ:

Má znalosti znaků moderny ve druhé fázi modernizace relevantních pro sociální práci (dále SP); základních směrů sociologického myšlení – v jejich kontextu se orientuje v chápání příčin a důsledků sociálních problémů, konstrukci sociálně politických opatření; o odlišnosti kvantitativních a kvalitativních výzkumných postupů v oblasti výzkumu SP; teoretických konceptů a z nich vyplývajících metod SP; teoretického základu vědy o SP, vzájemného vztahu teorie a praxe v SP. A dovede analyzovat tradice teoretického sebepojetí SP; identifikovat, třídit a vyhodnocovat teorie SP a teorie v SP; analyzovat reakce cílů, teorií a metod SP na druhou vlnu modernizace; identifikovat a řešit problémy SP a sociální problémy a využívat při tom vlastní výzkum či aplikovat poznatky SP či jiných oborů; výsledky výzkumu dokáže prezentovat a kriticky reflektovat.

Umí vyhledávat, zpracovávat, analyzovat a interpretovat informace z různých zdrojů včetně mezinárodního kontextu; uvažovat kriticky a koncepčně v kontextu profesionální praxe; psát odborné texty, tyto prezentovat a vést o jejich obsahu odbornou diskuzi; rozvíjet své profesionální kompetence.

Specializace Sociální práce s rodinou:

Má znalosti o teoriích rodiny, proměnách rodinného soužití; teorií a metod SP s rodinou a jejich multidisciplinárních východisek; teoretických východisek sociálně-právní ochrany dětí; postupů mapování a vyhodnocování životní situace a potřeb rodin a dětí, postupů plánování, realizace a hodnocení intervencí; o SP s rodinou v kontextu genderové diverzity; legislativ a institucí sociálně-právní ochrany dětí včetně mezinárodního srovnání; o zdrojích mezioborové spolupráce pro zajištění komplexní podpory rodiny; pojmů a principů rodinného práva a orientuje se v jeho procesních aspektech; postupů supervize, postupů podporujících reflexivitu při práci s rodinami.

Dovede reflexivně vnímat pojetí rodiny a rodinných forem soužití v sociokulturních kontextech; mapovat životní situace a potřeby rodin a dětí, společně s nimi plánovat, provádět a realizovat postupy vedoucí k řešení či zmírnění jejich problémů, přičemž umí volbu postupů zdůvodnit; vyhodnotit nejlepší zájem dítěte, zpracovat a realizovat individuální plán ochrany dítěte; podporovat rodiny k využívání svých kompetencí a zdrojů k řešení problémů; uplatňovat kritickou reflexivitu genderových témat v sociální práci; vyhodnotit možnosti právního řešení rodinné situace klienta; využívat mezioborové spolupráce k zajištění komplexní podpory rodině; kriticky reflektovat postupy a výsledky SP s rodinami, rozhodovat se v dilematických situacích a jednat eticky.

Příloha č. 2: **Formulář: Plán odborné praxe**

A. Základní informace

Jméno a příjmení studenta/studentky:
Studentské číslo:
Studijní program / forma studia:

Místo výkonu odborné praxe:
Mentor/ka:
Období realizace odborné praxe:

B. Očekávání, individuální cíl a činnosti studenta

Očekávání studenta/studentky od odborné praxe:
(co se chci naučit, vyzkoušet si, procvičit si, zažít?; jaký by měl být výsledek/výstup z praxe?; co chci, aby mi praxe přinesla?)

Individuální cíl studenta/studentky:
(dle techniky SMART)

Plánované činnosti studenta/studentky:
(v kontextu naplnění úkolů plynoucích z Plánu odborné praxe)

Plánované činnosti mentora/mentorky:
(v kontextu naplnění úkolů plynoucích z Plánu odborné praxe)

C. Informace o místě výkonu odborné praxe konkrétního zařízení

Název zařízení výkonu odborné praxe	
Poslání, hodnoty, zásady a cíle zařízení	
Typ zařízení	▪ např. příspěvková organizace Moravskoslezského kraje, nestátní nezisková organizace – poskytovatel sociálních služeb
Organizační struktura zařízení	▪ počet zaměstnanců, zastávané profese, graf organizační struktury
Zdroje financování zařízení	
Analýza cílové skupiny klientů zařízení	▪ např. kdo tvoří cílovou skupinu, věkové složení, počet klientů – z toho žen, mužů, dětí, typy nejčastějších problémů / nepříznivých sociálních situací klientů
Náplň práce sociálního pracovníka	

Průběžné vzdělávání sociálních pracovníků	▪ jak je v zařízení naplňováno další vzdělávání SP
Síť spolupracujících aktérů	

D. Analýza konkrétního případu

Analýza konkrétního případu	▪ student/studentka pracuje s konkrétním případem na základě přímého kontaktu s rodinou v rámci praxe nebo zprostředkovaně přes rozhovor se sociálním pracovníkem, nebo na základě práce se spisem konkrétní rodiny (lze využít i cvičný spis) ▪ student/studentka se zaměří na následující oblasti (vztahující se ke konkrétní rodině) a zapracuje je do zprávy o rozsahu min. 5 normostran; zpráva bude mít popisný nehodnotící charakter vyznačující se účelovostí, efektivností a precizností
Analýza situace rodiny s dítětem/dětmi; analýza situace dítěte/dětí	▪ předávající osoba a její role[16] ▪ vymezení nepříznivé sociální situace rodiny s dítětem/dětmi, dítěte/dětí, včetně dětí vyhodnocených jako ohrožené dle § 6 zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ▪ vymezení potřeb rodiny s dítětem/dětmi; vymezení potřeb dítěte/dětí ▪ vyhodnocení situace rodiny s dítětem/dětmi; vyhodnocení situace dítěte/dětí
Proces plánování práce s rodinou s dítětem/dětmi; proces plánování práce s dítětem/dětmi	▪ např. IP, IPOD ▪ jednotlivé kroky plánu ▪ vyhodnocování plánu ▪ participace v rámci plánování (zapojení klienta/klientů)
Používané metody a techniky při práci s rodinou s dítětem/dětmi nebo při práci s dítětem/dětmi	▪ v průběhu celého procesu práce s rodinou, např. při vyhodnocování situace rodiny, při plánování, v procesu začleňování klienta
Síťování v procesu práce s rodinou s dítětem/dětmi nebo práce s dítětem/dětmi	▪ síť aktérů pomoci ▪ síťování v rámci celého procesu sociální práce s rodinou

[16] Předávající osobu pojímáme v kontextu systemiky, tedy osobu / instituci / organizaci, která poukázala na problém/potíže klienta/klientů a odkázala klienta/klienty na systém pomoci; může jí být i sám klient.

Hodnotový rámec práce s rodinou s dítětem/dětmi; hodnotový rámec práce s dítětem/dětmi a přístup ke klientovi/klientům	▪ jak sociální pracovníci přistupují ke klientovi/klientům, jaké hodnoty zastávají ▪ etická dilemata při práci s klientem/klienty

E. Reflexe a sebereflexe

Reflexe individuálního cíle studenta/studentky:

Sebereflexe studenta/studentky (min. jedna normostrana):
(co mi osobně praxe přinesla, kam mě osobně praxe posunula, v čem konkrétně jsem se rozvinul/a; co jsem se naučil/a, zažil/a; co naopak se mi nepovedlo, z jakého důvodu)

Reflexe praxe (min. jedna normostrana):
(*reflexe výkonu praxe s důrazem na sociální práci s rodinami v zařízení, včetně konkrétního případu)*

Reflexe dalších činností realizovaných na praxi:
(pakliže byly na praxi vykonávány další činnosti nad stanovený rámec v průběhu praxe, student/studentka tyto činnosti krátce reflektuje; jedná se zejména o činnosti/úkoly zadané mentorem/mentorkou praxe)

Datum a podpisy: student/ka: _____ mentor/ka: _____

Monika Chrenková, Hana Drábková Sobková, Alena Šarochová

Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci – navazující magisterské studium, specializace Sociální práce s rodinou

Nakladatel: Ostravská univerzita, Dvořákova 7, 701 03 Ostrava

Stran: 41
Vydání: první
Rok vydání: 2019
Recenzentka: Mgr. Věra Malík Holasová, Ph.D.
Editorka: Mgr. Šárka Dořičáková, Ph.D.
Jazykové úpravy: Mgr. Eva Greplová
Autor obálky a grafické úpravy: Studio Stojkov

© Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií, 2019
ISBN 978-80-7599-113-3

ISBN 978-80-7599-113-3